

Peter Bak, *Gedonder in de sociale. Vijftig jaar sociaal-culturele wetenschappen aan de Vrije Universiteit 1963-2013* (Zoetermeer: Meinema, 2013, 396 pp., ISBN 978 90 211 4345 3).

‘Wat betekent het dat we sociale wetenschappen beoefenen aan de Vrije Universiteit?’ In 1964 wierp professor Herman Bianchi deze vraag op bij de start van de subfaculteit ‘sociale studierichtingen’. Vijftig jaar later kan worden vastgesteld dat de vraag het startschot vormde van een niet aflatende discussie, soms zelfs regelrechte strijd, over de inrichting en de strekking van het onderwijs en het onderzoek in de sociale wetenschappen. Dat wetenschapsbeoefening aan een bijzondere universiteit als de VU niet waardevrij mocht zijn, bleef in dit debat lange tijd een constante. De toon hiervan, de twistende partijen en de uitkomst wisselden in deze halve eeuw evenwel voortdurend.

Ten tijde van de start van de subfaculteit was de gereformeerde gemeenschap sterk in beweging, met als gevolg dat de politieke posities uiteenliepen van uiterst behoudend tot radicaal evangelisch bevlogen. De evangelisch geïnspireerde solidariteit van de hoogleraar bedrijfssociologie Henk van Zuthem met de zwakken in de samenleving bracht hem ertoe arbeidersmedezeggenschap te onderzoeken en te propageren. Maar ook de hoogleraren in de politicologie en in de bestuurskunde, Kuypers en Brasz, waren van mening dat onderzoek moest bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke problemen en verbetering van het menselijk handelen.

Voor de radicaalste studenten was dit niet voldoende. Zij verweten hun docenten dat zij de bestaande maatschappelijke orde niet verwierpen. Vanaf 1968 verlangden deze studenten eerst inspraak en vervolgens medezeggenschap. Na de invoering van de Wet Universitaire Bestuurshervorming van 1970 ging het zelfs niet meer over idealen en overtuigingen, maar uitsluitend nog om de macht in de (sub)faculteit. Nadat de stafleden in deze machtsstrijd aan het langste eind hadden getrokken en de activistische studenten tot het besef waren gekomen dat zij vervreemd waren van hun achterban, trokken staf en studenten weer samen op tegen de bezuinigingen en de studieduurverkorting van de ministers Van Kemenade, Pais en Deetman.

Na deze fase, halverwege zijn boek, neemt de auteur een wending. Tot dan toe heeft Bak een ‘menselijke’ geschiedenis geschreven, precies zoals hij zich blijkens zijn inleiding (9) had voorgenomen. Hij brengt de hoofdpersonen en hun conflicten tot leven, vooral die gedurende de jaren 1968-1976, de periode van veel ‘gedonder in de sociale’, zoals studievereniging Mundus deze tijd in 1970 bestempelde. In korte paragrafen

voltrekt zich voor de ogen van de lezer een drama rond een groepje hoogleraren dat helemaal niet afkerig was van inspraak voor studenten, maar dat zich verraden voelde tussen de intimidatie en machtspolitiek van de studenten aan de ene kant en kritiek op zijn beleid van het bestuur van de universiteit aan de andere zijde.

Bij handhaving van de verhalende stijl verschuift in het vervolg het accent naar de onderwijs- en vooral de onderzoeksprogramma's in de sociale wetenschappen. Hierbij besteedt de auteur ruim aandacht aan de opeenvolgende overheidsmaatregelen als de taakverdelingsoperatie – waarbij aan de VU sociologie sneuvelde –, de groepering van het onderzoek in voorwaardelijk gefinancierde projecten, de komst van onderzoekscholen, de visitaties, de hiërarchisering van de universiteiten als gevolg van de wet Modernisering universitair bestuur en ten slotte de invoering van de bachelor- en masterexamens. In de loop van deze reorganisaties raakte het bijzondere karakter van de sociale wetenschappen aan de VU op de achtergrond. Toch verdween dit niet helemaal. Vooral in de culturele antropologie en niet-westerse sociologie bleef het christelijke solidariteitsbeginsel heel lang het uitgangspunt. Pas in 1996, schrijft Bak, verloor de faculteit met het vertrek van de politicoloog en communicatiewetenschaper Wim Noomen naar het college van bestuur een van haar laatste medewerkers die nog blijk gaven van bezinning op het bijzondere karakter van de VU.

Op instigatie van het college van bestuur kwam het bijzondere karakter in een andere vorm terug. Campusbrede discussies hadden tot gevolg dat de VU in de eenentwintigste eeuw een 'gewoon bijzondere universiteit' wil zijn. In onderwijs en onderzoek wil zij een gewone, brede en algemene universiteit zijn. Zij wil echter tegelijkertijd bijzonder zijn door haar wortels in de christelijke traditie en door haar profielen in de wetenschap. De sociale wetenschappen kregen de opdracht aansluiting te zoeken bij vier van de zes profielen, te weten gezondheid en ziekte; communicatie, tekst en cultuur; juridische en bestuurlijke vraagstukken, en economie en maatschappij.

Dit brengt mij op de vraag wat er over is van het vormingsideaal waarmee de sociale wetenschappen van start gingen. Zoals de medische faculteit van de VU christelijke artsen wilde opleiden, zo moesten de sociale wetenschappen hun studenten opleiden voor de christelijke politiek en christelijke maatschappelijke organisaties. Het onderwijs moest positief-christelijk zijn, niet positivistisch, en het mocht evenmin radicale wereldverbeteraars vormen, zoals aan de gemeentelijke Universiteit van Amsterdam (door Bak in de eerste helft van zijn boek ten onrechte Gemeente Universiteit genoemd). Vijftig jaar later was hier weinig van over. Volgens Bak is de faculteit anno 2010 een vervolgopleiding voor hbo'ers geworden, die niet op *Bildung* zitten te wachten. Nut is belangrijker dan intellectuele verrijking, doordat kennis een productiefactor is die geld moet opleveren. Met de vermelding van het geschatte eerste jaarsalaris van de afgestudeerde op haar website, lijkt de faculteit deze visie te onderschrijven. Mijns inziens had Bak wel iets meer aandacht aan dit nieuwe vormingsideaal mogen besteden, omdat dit aansluit bij de vraag die al bij de start van de faculteit werd opgeworpen. Dit neemt niet weg dat zijn boek een met prettig afstandelijke verwondering geschreven

lezenswaardige studie is geworden, vol kernachtige typeringen van mensen en situaties, die nog eens goed laat zien hoezeer de recente universiteitsgeschiedenis er een is geworden van ministeriële nota's en wetswijzigingen. En als het ministerie even niet met iets nieuws komt, is er altijd wel een college van bestuur dat vindt dat het anders moet.

P.J. Knegtman, Universiteit van Amsterdam